

JOKI, Suomi 2001

Ohjaaja: Jarmo Lampela
 Näyttelijät: Juha Kukkonen, Juha Varis, Ahti Jokinen, Heikki Rantanen, Johanna Kerttula, Sanna Hietala, Jyri Ojansivu, Antti Ikkala, Liisa Vuori, Pihla Penttinen, Ilkka Koivula, Antti Mikkola, Jari Virman, Elina Hoffrén, Veikko Mylly

Kesto: 106 min
 Suositusikä: 11, tehtävät on suunniteltu yläkoulu- ja lukioikäisille

Teemoja: kriisien kohtaaminen ja valintojen tekeminen, ystävyys, rakkaus, välittäminen

Joki on kuuden kertomuksen sikermä, joka sijoittuu syksyiseen lauantaiaamuun suomalaisessa pikkukaupungissa. Kertomukset kuvaavat samanaikaisia tapahtumasarjoja eri puolilla kaupunkia, ja niiden kautta välittyvät monenlaiset tunteet ja kohtalot: samaan aikaan, kun yhden elämä on onnellisimmillaan ja toisen onni orastaa, jossain joku kokee suuren pettymyksen ja joku toinen on menettänyt kaiken toivonsa. Kokoavana tarinana, jonkinlaisena kehyskertomuksena, kuvataan nuoren yksinhuoltajaäidin matkaa jokeen hukuttautumaan.

(Yhteistä lienee ainakin se, että niissä on juoni: alkua, keskikohta ja loppu vähintään. Käsittelytapa on usein kronologinen, eli kerronta etenee aikajärjestyksessä. Lukijaa tai katsojaa kiinnostavassa tarinassa on jonkinlainen jännite, jokin ristiriita, jota ratkotaan.)

2. Keskustelkaa tyypillisestä elokuvakerronnasta ja etsikää yhdessä esimerkkejä eri tavoin kerrotuista tarinoista.
 (Lähtökohdaksi voi ottaa elokuvan tyypillisen draamallisen rakenteen, jota on esitelty esim. Koulukino-monisteessa 3. Tämän kaavan mukaan rakentuvat useimmat oppilaiden tuntemat elokuvat, esimerkiksi amerikkalaiset suuren budjetin toimintaleffat. Rinnalle voi sitten nostaa niitä elokuvia, jotka rakentuvat jonkin muun periaatteen mukaisesti.)

VIHJEITÄ ELOKUVAN KÄSITTELYYN

Ennen elokuvaa

1. a) Kerätkää listaksi hyviä tarinoita - kuultuja, luettuja, nähtyjä - jotka ovat jääneet mieliinne. Perustelkaa valintojanne. Millainen on hyvä tarina?
 b) Pohtikaa, mitkä piirteet ovat tyypillisiä kaikille tarinoille.

Elokuvan katsomisen jälkeen

3. Palauttakaa elokuva mieleenne syventymällä sen eri tarinoihin.

Jakakaa kertomukset ryhmille pohdittaviksi:
 - Abituriinti Santeri (Juha Varis) painiskelee rakkaushuolien kanssa.

- Muusikko Esa (Juha Kukkonen) yrittää isänsä 60-vuotispäivillä parantaa rahatilannettaan.
 - Tarjoilija Leena (Liisa Vuori) yllyttää työtovereitaan romanssiin.
 - Paperitehtaalla työskentelevä Ilpo (Heikki Rantanen) tulee flunssaisena kotiin kesken työpäivän ja tapaa ei-toivotun vieraan kotonaan.
 - Milja (Elina Hoffrén) todistaa miehensä kuolemaa terveystieteiden tutkimuksessa.
 - Nuori yksinhuoltajaäiti Anni (Sanna Hietala) on hukuttautumassa jokeen.
- Kerratkaa ryhmässä tapahtumien kulku tarinassanne. Pohtikaa sitten seuraavia kysymyksiä:
- a) Kuka tai ketkä ovat tarinan keskeiset henkilöihahmot? Mitä saatte tietää heistä? Voiko tarinasta erottaa päähenkilön? Onko siinä sankari ja riivaaja? Jos on, ketkä, mitkä, millaiset? (Henkilöihahmoista ks. esim. Koulukinomoniste 6.)
 - b) Mikä on tarinaa kuljettava voima, keskeinen ristiriita, jota tarinassa ratkotaan?
 - c) Mikä on tarinan ratkaisu? Mitkä syyt siihen johtavat?
4. Kuunnelkaa ryhmien esittämät yhteenvedot ja jatkakaa keskustelua yhteisesti:
- a) Mikä yhdistää elokuvan tarinoita? (Kysymystä voi pohtia temaattiselta kannalta: Henkilöitä yhdistää valintojen tekeminen. Miksi valinnat ovat sellaisia kuin ovat? Mitä vaihtoehtoja henkilöillä olisi? Tarinoita yhdistää myös Annin kohtalo, jota ne jotenkin sivuavat. Miten Anniin suhtaudutaan? Miksi juuri Annin tarina kokoaa elokuvan? Lisäksi kysymystä voi lähestyä elokuvakerronnan kannalta: tarinoita yhdistää samanaikaisuus, jota korostetaan viittauksilla benji-hyppyihin ja pamauksella, joka syntyy lentokoneen rikkoessa äänivallin.)
 - b) Millaisiin tunnelmiin elokuva jättää katsojan? Millainen on kerronnan sävy? Millä keinoilla se luodaan?

5. Pohtikaa, miksi elokuvan nimi on Joki. (Joki on tietysti yhden keskeisen tarinan tapahtumapaikka. Nimeä voi kuitenkin pohtia myös metaforana: Millainen joki on verrattuna vaikkapa lampeen? Miksi Joki eikä esimerkiksi Hyppy tai Pamaus?)
6. Kokeilkaa oman episodimaisesti rakentuvan elokuvan ideoimista. Ottakaa lähtökohdaksi oheinen uutinen:

Hiirihaukka ammuttiin hääkirkossa

KIURUVESI. Ikkunan läpi kirkkoon lentänyt hiirihaukka ammuttiin Kiuruvedellä lauantaina. Katonrajassa ollutta lintua ei saatu muulla tavoin poistetuksi ennen kirkossa alkanutta häättilaisuutta.

Hiirihaukka lennähti kirkkoon kahden ikkunaruuudun läpi. Se säilyi vahingoittumattomana ja lensi 12 metrin korkeudelle katonrajaan.

Pastori ilmoitti, että lintu on poistettava ennen häättilaisuuden alkua.

Paikalle hälytettiin palokunta ja häävieraat odottivat ulkona. Palokunnalla ei ollut sopivia välineitä linnun tavoittamiseksi, joten ainoaksi keinoksi jäi ampuminen. Palomies ampui linnun ilmakiväärillä, ja vihkimistilaisuus pääsi alkamaan ajallaan. STT (HS 19.8.2002)

Edetkää esimerkiksi näin:

Sopikaa yhteisesti, mitkä seikat yhdistävät elokuvanne eri tarinoita. Valitkaa uutisen pohjalta tarinoiden keskeiset henkilöt.

(Uutinen määrittää ajan ja paikan: kiuruvedeläinen kirkko loppukesän lauantaina. Kellonaika kannattaa sopia yhdessä. Uutinen ohjaa myös henkilöiden valinnassa: Pappi määrää linnun poistettavaksi, palomies ampuu sen. Jossain valmistautuvat morsian ja sulhanen, kenties eri paikoissa. Hääväki odottaa – sen joukosta voi poimia monia kohtaloita. Väkeä voi tarpeen mukaan keksiä lisää.)

Jakaantukaa ryhmiin ja sopikaa, kenen tarinaa mikin ryhmä alkaa työstää.

Pitäkää ryhmässä mielessänne hyvän tarinan ominaisuudet: Miettikää, mikä saa katsojan kiinnostumaan

kertomuksestanne ja mikä pitää mielenkiinnon yllä. Varmistakaa, että tarinallanne on jotain sanottavaa elämästä.

Voitte ryhmässä visualisoida tarinaanne piirtämällä, maalaamalla ja leikkaamalla lehdistä kuvia, joiden avulla voitte välittää ideanne muille.

Kertokaa tarinat koko luokalle ja arvioikaa niitä yhteisesti: Mikä toimisi? Mikä ei ja miksei? Mikä tarinoista voisi olla koko elokuvaa kokoava kertomus? Millä perusteella?

(Yhdessä viriteltyjä tarinoita voi työstää myös yksilötöinä: niitä voi kokeilla kirjoittaa novelleiksi.)

ELOKUVATIETOA

Miten elokuvan käsikirjoitus syntyy?

Elokuvan ennakkosuunnittelun ensimmäinen vaihe on käsikirjoituksen työstäminen. Käsikirjoitus on elokuvan suunnitelma, jonka pohjalta tuotanto voi käynnistyä ja edetä. Käsikirjoitus toimii tekijöiden (ohjaajan, näyttelijöiden, kuvaajan jne.) yhteisenä työvälineenä, jonka pohjalta kukin työtään suunnittelee. Elokuvakäsikirjoitus voi olla alkuperäiskäsikirjoitus tai esimerkiksi näytelmästä tai romaanista sovitettu käsikirjoitus.

Joki-elokuvan käsikirjoitus on ohjaaja Jarmo Lampelan tekemä. Lampela kertoo, että elokuvan ideointi lähti tositapahtumista: ”Joitakin vuosia sitten nuori tyttö käveli Nurmeksessa alle vuoden ikäisen lapsensa kanssa jokeen. Ohikulkijat huomasivat tapahtuman ja onnistuivat saamaan tytön ja lapsen ylös joesta. Tapaus ylsi iltapäivälehtien lööpiksi, mutta uutisena se jäi päivän sensaatioksi. Tytöstä ei selvinnyt nimeä, ja teon motiivistakin kerrottiin vasta muutaman päivän kuluttua pikku-uutisella. Teon taustalla oli ollut taloudellisten huolien aiheuttama masennus.”

Lampela sanoo idean suorastaan tunkeneen itsensä läpi: tapahtumasta syntyi tarve tehdä elokuva tunteista. ”Jäin kiinni tytön tekoon. Ihmettelin, miten voimakas on ollut tunne, minkä vallassa tyttö on toiminut. - - Ajan myötä Anniksi nimeämästäni tytöstä muodostui minulle selittämätön asia, mysteeri.”

Käsikirjoittaja muistaa peilanneensa Annin ratkaisua omiin valintoihinsa: ”Useimmat ratkaisut, jotka ovat muokanneet elämäni tai jotka ovat saaneet minut toimimaan jonkin päämäärän eteen, ovat syntyneet voimakkaan tunteen johdattamina. - - Joki-elokuvakäsikirjoitus syntyi halusta tutkia tunteita.”

Elokuvan tarinoita Lampela luonnehtii lyhyiksi, ratkaiseviksi tuokioiksi ihmisen elämässä: on kohdattava jotain selittämätöntä ja toimittava tunteen pohjalta. ”Elokuvan viisi muuta tarinaa, jotka linkittyvät Annin kehystarinaan, pohjautuvat omiin, ystävien ja omaisten kokemuksiin, jokaisessa olen ollut jollakin tavoin osallisena.” Itse tarinat olivat Lampelan mukaan valmiina jo vuoden verran ennen ensimmäisen käsikirjoitusversion aloittamista. Kirjoittamiseen vapautti lopulta idea äänivallin rikkoutumisesta ja toistumisesta eri tarinoissa.

Lampela nimeää käsikirjoittamisen tärkeimmäksi työvaiheeksi juuri havainnon tekemisen eli aiheen tai jonkin olennaisen asian havaitsemisen. Hän toteaa hakevansa ristiriidan tai perustilanteen yleensä kovin läheltä, omasta elinympäristöstään.

Kirjoittamisen suurimpana haasteena hän pitää uskon säilymistä omaan työhön: pitää uskoa, että kirjoittamisessa on järkeä, vaikka menossa olisi jo kahdeksas versio. Työprosessin parhaita hetkiä on tietysti käsikirjoituksen valmistuminen, mutta vielä antoisampaa on alkaa kirjoittaa uutta tekstiä: Aihe on hautunut päässä kuukausia, toista vuottakin, ja hioutunut jo aika selkeäksi. Sitten tulee hetki, jolloin siitä voi kertoa läheisimmille kollegoille ja katsoa heidän reaktioitaan. Niistä yleensä tietää, onko tarinassa mitään kertomisen arvoista.

Tätä kirjoitettaessa Lampela on juuri viimeistelemässä elokuvaansa Eila. Seuraava idea, elokuvatrilogia Kolme ilmansuuntaa, on saanut kollegoiden hyväksynnän, ja rahoittajatkin ovat siitä kiinnostuneita. ”Ehkäpä siis vuonna 2005 on jotain taas tehtynä.”

Materiaalin on laatinut äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori Minna Hautaniemi apunaan työryhmä Annika Henriksson, Hanna Niinistö ja Outi Freese.